

NATURA I CULTURA: EVOLUCIÓ I CANVI CULTURAL

Les cultures humanes són diverses, tant per el seu diferent ús i accés a les tecnologies, com per la necessitat d'adaptar-se al seu medi específic, que comporta una diferent manera d'enfocar les seves necessitats materials, psicològiques i espirituals. Tot i que la tecnologia comporta una creixent harmonització cultural (des del vestir al consum de música cada cop les formes de vida són més similars arreu del món), sempre cada civilització adapta les tecnologies i les formulacions simbòliques a les seves pròpies necessitats. L'adaptació al medi, que és un principi evolutiu propi de la selecció natural, es compleix també en la selecció cultural.

Com els éssers vius, també les eines i les tècniques passen per un procés d'adaptació i selecció: de la mateixa manera que s'extingeixen els animals no adaptats al medi, també ho fan les tecnologies i les màquines que no responen a les exigències del medi tecnològic. Si l'èxit reproductor és la mesura de l'èxit evolutiu d'una espècie, també una tecnologia es reproduïx en la mesura que és eficient a l'hora de satisfer les necessitats humanes.

L'evolució cultural té dues avantatges respecte a l'evolució biològica:

?? **És més ràpida** (l'extensió planetària d'una tecnologia exitosa pot ser cosa de pocs anys).

?? **És orientada** (no succeeix a l'atzar com l'evolució biològica que depèn de la "loteria genètica").

En canvi, la selecció cultural té l'inconvenient de ser **reversible**: ningú no garanteix que el nivell cultural d'una generació sigui assolit o continuat per una altra (poden produir-se guerres, desastres naturals, males polítiques educatives, etc., que impliquin un endarreriment cultural), mentre que tot l'assolit genèticament és irreversible.

Els estils de vida culturals evolucionen també com les tecnologies, per tal de satisfer les necessitats dels membres del grup. Però en l'àmbit cultural hom parla d'**evolució lamarckiana**, per remarcar que els canvis culturals que un individu o un grup realitza al llarg de la seva vida, es traspassen als seus descendents; si una societat fa un canvi cultural, la propera generació l'heretarà indefectiblement perquè la cultura intenta eliminar al màxim l'atzar o –encara més– el caos i procura instaurar uns procediments metòdics i jeràrquics d'ordenació (en canvi, en l'evolució "darwiniana", els canvis fenotípics no afecten el genotipus i l'evolució darwiniana té un element atzarós important).

L'evolució biològica té la seva continuïtat en l'evolució cultural. Així, el cervell de l'homo sapiens desenvolupà extraordinàriament el neocòrtex per tal de fer possible el llenguatge humà i la cohesió social, que només era possible a través del raonament.

El filòsof nord-americà R. Dawkins ha proposat el nom de "**mems**" (per semblança amb els "gens") per tal de referir-se a les unitats mínimes de transmissió cultural, apreses per "contagi cultural". Si el gen és la unitat d'informació biològica, el "mem" és la base de la transmissió conceptual (el mot vol evocar també paraules com "memòria" i "mimesi" –en grec: imitació). "Mems" poden ser coses tan diverses com una cançó, una idea, una tècnica, etc.; el mateix nom de "mem" és també un "mem". S'ha proposat també parlar de "instruccions culturals" (Cloak) o de "culturgens" (Lumsden i Wilson) per referir-se a aquest fet. Els mems viuen i es reproduïxen per selecció

cultural. I fins i poden haver mems cancerosos (o perillosos per a la continuïtat de la vida: la castedat en els religiosos, o les idees xenòfobes són també mems).

Una de les polèmiques més "clàssiques" en l'àmbit de l'antropologia és la que contraposa natura i cultura. La pregunta sobre "què està en els gens?" i "què està en la societat?" és en ella mateixa impossible de resoldre si no s'entén que la naturalesa de l'home consisteix a... viure en la cultura. Filòsofs com Kant (que considerava natural la moralitat, entenent per tal la capacitat de discernir entre el bé i el mal), etòlegs com Konrad Lorenz (que va estudiar els patrons instintius de les conductes animals) i lingüistes com Noam Chomsky (que considera innates les habilitats lingüístiques) poden contraposar-se a autors com John Locke (per a qui els humans en néixer som una "tabula rasa", com Freud (per a qui som el producte de l'impacte que deixen en l'infant el pare i la mare i del nostre desig sexual) o com Franz Boas (el teòric del relativisme cultural en etnologia).

Si s'hereta la forma del nas o la propensió a engreixar-se és possible també que s'hereti la capacitat intel·lectual. Però la capacitat intel·lectual d'un supergeni resultaria perfectament inútil en un entorn social en què la genialitat sigui considerada més aviat un destorb i es valori la tradició, la religió i els avantpassats com a model cultural. Sovint això s'explica dient que la genètica (natura) és com la llavor d'una planta que no podria créixer sense l'aigua i la cura d'un bon jardiner (cultura).

Estudis comparatius fets amb nens adoptats mostren que en la primera infància tenen el Q.I. dels pares biològics –en general força més baix que el dels pares adoptius– però que un cop superada l'etapa escolar amb resultats relativament discrets, quan aquests nens creixen el destí que podria pronosticar-se a partir del Q.I. deixa de complir-se. De fet, els nens adoptats, com que tenen pares més rics i més ben connectats socialment, van més a la Universitat i troben millors feines que la població promig. El problema no és de biologia, sinó de cultura: pares més intel·ligents, més ben educats i amb millors salaris aconsegueixen que (estadísticament parlant i amb les excepcions individuals que calgui) els seus fills –biològics o adoptius– tinguin més èxit social. Per tant, el factor genètic és important però no és socialment decisiu.

Text elaborat per Júlia TORRES CANELA i Ramon ALCOBERRO